

مسئولیت مدنی و جزایی پزشکان در حقوق ایران

مؤلف

آزیتا قربانی رحیم

سرشناسه	: قربانی رحیم، آزیتا، ۱۳۶۹ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت مدنی و جزایی پزشکان در حقوق ایران/ مولف آزیتا قربانی رحیم.
مشخصات نشر	: تهران: آزیتا قربانی رحیم، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۸ ص.: مصور (بخشی رنگی).
شابک	: 978-600-04-5791-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: پزشکان -- ایران -- خطای شغلی
موضوع	: -- Iran -- MalpracticePhysicians
موضوع	: مسئولیت جزائی -- ایران
موضوع	: Criminal liability-- Iran
موضوع	: پزشکی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Medical laws and legislation -- Iran
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵۵م۴ق۳۱۰۰/۵KMi
رده بندی دیویی	: ۳۴۴/۲۰۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۱/۶۴۱

مسئولیت مدنی و جزایی پزشکان در حقوق ایران

ناشر: مؤلف

مؤلف: آزیتا قربانی رحیم

چاپ: فرهنگ و دانش

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

سال چاپ: ۱۳۹۵

نوبت چاپ: اول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۵۷۹۱-۴

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتار
۱۱	مقدمه

فصل اول:

اهم سواع، مبانی و شرایط مسئولیت

۱۷	مقدمه
۱۷	گفتار اول- تاریخچه تحولات مسئولیت
۲۰	گفتار دوم- مفهوم مسئولیت مدنی
۲۱	گفتار سوم- مسئولیت مدنی در قرآن
۲۲	بند اول- ممنوعیت ظلم به دیگری
۲۲	بند دوم- ممنوعیت ضرر به دیگری
۲۳	بند سوم- ممنوعیت اکل مال به باطل
۲۴	گفتار چهارم- انواع مسئولیت
۲۴	بند اول- مسئولیت اخلاقی
۲۵	بند دوم- مسئولیت حقوقی یا قانونی
۲۵	بند سوم- مسئولیت کیفری یا جزایی
۲۶	بند چهارم- مسئولیت مدنی
۲۹	گفتار پنجم- هدف مسئولیت مدنی

- گفتار ششم - مبانی مسئولیت مدنی در حقوق ۳۱
- گفتار هفتم - مفهوم پزشک از منظر حقوق و قانون ۳۴
- گفتار هشتم - انواع مسئولیت صاحبان حرف پزشکی و وابسته ۳۵
- بند اول - مسئولیت اخلاقی ۳۵
- بند دوم - مسئولیت قانونی یا حقوقی ۳۷
- بند سوم - مسئولیت مدنی ۳۷
- گفتار نهم - معنای مسئولیت مدنی در حقوق موضوعه ایران ۳۹
- گفتار دهم - نظریات ارائه شده درباره مبانی مسئولیت صاحبان حرف پزشکی ۴۱
- بند اول - نظریه جاد خطر ۴۱
- بند دوم - نظریه تقصیر ۴۲
- گفتار یازدهم - شرایط مسئولیت قراردادی صاحبان حرف پزشکی ۴۲
- بند اول - وجود قرارداد ۴۳
- بند دوم - تخلف از انجام تعهد قراردادی ۴۳

فصل دوم:

مسئولیت‌های پزشک از منظر حقوق ایران با تأکید بر قانون مجازات جدید

- مقدمه ۴۷
- گفتار اول - ماده یک از فصل اول قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳ ۴۸
- گفتار دوم - شمول پزشکی ۴۸
- گفتار سوم - مسئولیت انتظامی پزشکان ۴۹
- گفتار چهارم - مراجع ذیصلاح رسیدگی کننده به جرائم پزشکی ۴۹
- گفتار پنجم - ماهیت مسئولیت مدنی پزشک ۵۰
- گفتار ششم - ماهیت تعهد پزشک ۵۱
- بند اول - دیدگاه قائلین به "تعهد به نتیجه" ۵۱

بند دوم- دیدگاه قائلین به "تعهد به وسیله"	۵۲
گفتار هفتم- ماهیت قرارداد معالجه	۵۴
گفتار هشتم- مبنای مسئولیت مدنی پزشک در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰	۵۵
گفتار نهم- ایرادات وارد بر قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵	۵۸
گفتار دهم- مسئولیت پزشک در جریان اقدامات درمانی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰	۶۰
گفتار یازدهم- مبنای مسئولیت پزشک در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۶۲
گفتار رازدهم- بررسی ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲	۶۳
گفتار یزدهم- مطابقت عمل پزشک با مقررات پزشکی و موازین فنی	۶۴
گفتار چهاردهم- اخذ برائت از بیمار قبل از معالجه	۶۶
بند اول- مفهوم رضایت و برائت	۶۹
بند دوم- تفاوت رضایت و برائت	۷۰
بند سوم- انواع رضایت	۷۱
بند چهارم- شرایط رضایت	۷۲
بند پنجم- مفهوم رضایت آگاهانه	۷۶
بند ششم- شرایط رضایت آگاهانه	۷۷
بند هفتم- رضایت آگاهانه بیمار و خطر توسل	۷۹
گفتار پانزدهم- جایگاه رضایت آگاهانه در فقه	۸۰
گفتار شانزدهم- قلمرو رضایت	۸۲
گفتار هفدهم- سایر موارد عدم نیاز به رضایت بیمار	۸۶
گفتار هجدهم- رضایت در مراحل سه گانه درمان	۸۷
بند اول- تشخیص بیماری	۸۷
بند دوم- معرفی به مراکز درمانی دیگر	۸۷
بند سوم- درمان	۸۷
گفتار نوزدهم- قصور	۸۸

- بند اول: بی‌مبالاتی ۹۰
- بند دوم: بی‌احتیاطی ۹۰
- بند سوم: عدم مهارت ۹۰
- بند چهارم: عدم رعایت نظامات دولتی ۹۰
- گفتار بیستم - تبصره ۱ ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ۹۲
- گفتار بیستم و یکم - ولی بیمار ۹۵
- گفتار بیست و دوم - ماهیت دیه ۹۵
- گفتار بیست و سوم - ضرورت تبری پزشک از ضمان ۹۸
- گفتار بیست و چهارم - قاعده ضمان ۹۹
- گفتار بیست و پنجم - رها کردن تبری پزشک از ضمان ۱۰۰
- گفتار بیست و ششم - ماده ۹۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ۱۰۲
- گفتار بیست و هفتم - اضطرار ۱۰۳
- گفتار بیست و هشتم - شرایط تحقق اضطرار ۱۰۳
- گفتار بیست و نهم - مسئولیت شخص مضطر ۱۰۴
- گفتار سی - تاثیر زوال تقصیر در مسئولیت‌های اصلی تقصیر ۱۰۴
- گفتار سی و یکم - ماده ۴۹۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۱ ۱۰۶
- گفتار سی و دوم - مباشرت و تسبیب پزشک در تلف یا نقص عضو ۱۰۷
- گفتار سی و سوم - وجوه افتراق قانون مجازات اسلامی سابق و جدید ۱۰۷
- گفتار سی و چهارم - مراجع اصلی شکایت از جامعه پزشکی ۱۱۱

پیوست‌ها ۱۱۵

منابع و مآخذ ۱۲۵

پیش گفتار

بنام خداوند بخشنده دستگیر کریم خطا بخش پوزش پذیر

«من احياءها فكلما احيا الناس جميعاً»

هرکس انسانی را زنده کند، گویای بخشش چنان است که گویی همه مردم را زنده کرده.

پزشکی علمی است که از قدیم الایام مورد نیاز بشر بوده و همواره در زندگی انسان نقش بسزایی ایفا می‌نماید، بدین سان اشخاصی که در حرفه پزشکی نقش آفرینی می‌نمایند باید متعهد و متخصص باشند، چرا که به لحاظ حرفه خود و سوگندی که یاد می‌نمایند حارس، ضامن و عامل سلامتی انسانها هستند. همین اهمیت والای علم پزشکی باعث شده که پزشکان از جایگاه خاصی برخوردار گردند و نظام کشور بر آن شود که مجموعه مقررات خاص و سازمانها و نهادهای خاص را برای حمایت و یاری پزشکان ایجاد نماید.

از دیرباز تا کنون همواره پزشکان بر مبنای اصول اخلاقی و حرفه‌ای در مقابل اعمال خود دارای دو نوع مسئولیت بوده اند که شامل مسئولیت مدنی و مسئولیت جزایی می‌باشد که هر یک منشأ گوناگونی دارد یکی ناشی از بی احتیاطی، سهل انگاری، خطا و اشتباه و دیگری ناشی از تقصیر و عمد است که گاهی این عوامل صدمات سنگینی بر بیمار و بستگان وی باقی می‌گذارد. لذا بررسی ابعاد گوناگون مسئولیت پزشکان مورد تامل است.

مقدمه

یکی از مدعیان ترین و مهم ترین نظریه ها در خصوص مبنای مسئولیت مدنی، نظریه تقصیر است. با توجه به بشرفت علوم و صنایع و ازدیاد مراجعه به پزشک و وجود عوامل ناشناخته بسیار در فرآیند درمان، مسئولیت مدنی ناشی از فرآیند درمان، اهمیت روزافزونی یافته است. خلاصه آنکه در بسیاری از موارد مبنای مسئولیت در حقوق ایران نظریه تقصیر می باشد.^۱

تعهد اصلی پزشک در برابر بیمار نظیر به درمان اوست ولی سایر تعهدات پزشک مانند اسرارپنهایی که به ناچار نزد او می ماند، تکلیف فرعی دیگری نیز برای او ایجاد می کند که این امر چهره ای خاص از تقصیرهای پزشکی را آشکار می سازد.

با توجه به اینکه اصل در تعهدات قراردادی تعهد به نتیجه بودن است، اما التزام به این امر در قراردادهای درمان، نتایج سوئی به همراه خواهد داشت و در این خصوص سوالاتی به شرح ذیل وجود دارد که کمتر بدان پرداخته شده است. آیا تعهد صاحبان حرف پزشکی و وابسته، تعهد به نتیجه است یا وسیله؟ کدام اصل است، کدام فرع؟ اهم استثنائات وارده به اصل کدام است؟ دلیل این امر چیست؟ آیا این اصل و فرع ارتباطی با نظم عمومی دارند یا احتمال تغییر آن وجود خواهد داشت؟ در تعارض تعهد به حفظ اسرار پزشکی و رعایت مصالح عمومی، تکلیف طیب چیست؟ آیا در این موارد می توان تقصیری را متوجه او ساخت؟ با توجه به اینکه طبع کار پزشکی اقتضاء می کند

۱. کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۶، ضمان فہری، ج اول، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۲۷

که آزادی بیشتری به رشد ابتکارهای آنها داده شود معیار تقصیر پزشک چیست؟^۱ علی رغم اعمال کنترل و نظارت و رعایت استانداردهای درمانی در کشورهای پیشرفته، خطاهای پزشکی بسیاری رخ می‌دهد مثلاً در آمریکا سالانه ۹۸ تا ۴۴ هزار نفر به خاطر بروز خطاهای پزشکی جان خود را از دست می‌دهند که این تعداد بسیار بیشتر از فوت شدگان ناشی از سرطان و ایدز است.^۲ لذا با عنایت به اینکه درمان برخی از امراض گروهی انجام می‌شود و در برخی موارد این چنینی، شاید انتساب فعل زیان آور به فرد ناصبی مشکل به نظر برسد و مسئولیت گروهی متصور شود، مانند خساراتی که در نتیجه خدمات عمومی بیمارستان به بار می‌آید (تقصیر اداری یا سازمانی). آیا تقسیم تقصیر ناشی از فآید درمان به تقصیر شخصی و اداری صحیح است یا خیر و نتایج عملی آن به چه نحو است؟

در مواردی که بیمار دچار آسیب چندگانه شده است، اثبات علت مرگ بیمار بسیار مشکل است و به سختی می‌توان نسبت جراح را مسئول شناخت. در این موارد مسئولیت مدنی به چه نحو است و ارتباطش با تقصیر چگونه خواهد بود؟^۳

با گذشت زمان و ورود فن آوری‌های نوین به زندگی بشر، بسترهای ورود زیان به مراتب افزایش یافته و آنچه در این دوره مورد توجه محل بوده وضع مقرراتی در جهت تسهیل دعاوی مسئولیت مدنی و جزایی است که نتیجه سیاست فوق‌الذکر حذف تقصیر در بعضی موارد می‌باشد. مع الوصف، حقیقت فوق را نباید بر واقعیت وجود در منابع فقهی و نظام حقوقی ایران تحمیل کرد و نقش تقصیر را در برخی از منابع چون تسبیب نادیده انگاشت.^۴ واقعیت را چنانکه هست باید تفسیر کرد نه این که بدون فقهی و قانونی را در جهت تطابق ظاهری آنها با نظم نوین جهانی، تفسیر به رای نمود و خود

۱. کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۶، ضمان قهری، ج دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۶۶

۲. داراب پور، مهرباب، ۱۳۸۴، اخذ برائت برای خسارت ناشی از درمان یا جراحی، رافع ضمان یا اعتمادی خلاف احتیاط در مسئولیت های تخصصی پزشکان، مجله تحقیقات حقوقی، ص ۲۹۵-۲۹۳

۳. داراب پور، مهرباب، ۱۳۸۷، الزام های خارج از قرارداد، ج اول، انتشارات مجد، ص ۱۹۱

۴. قاسم زاده، سید مرتضی، ۱۳۸۷، مبانی مسئولیت مدنی، ج سوم، انتشارات میزان، ص ۲۵

را به تکلف انداخت که چنین عملکردی ناپایدار و غیر اصولی را به همراه خواهد داشت.

البته تقصیر مفهومی است که احاطه و تسلط کامل بر تمامی جوانب آن به سختی امکانپذیر است. نظریات متخصصان فن در جنبه های مختلف قضیه از نظر تئوری و تفاسیر قانونی و همچنین قواعد و مقررات موجود در عرف، به ویژه صاحبان مشاغل، بررسی و شناخت وجوه مختلف مفهوم تقصیر و تعریف آن را پیچیده و قابل توجه کرده است لذا در این کتاب به بررسی موارد ذیل خواهیم پرداخت:

در فصل اول به بیان: تاریخچه تحولات مسئولیت پزشکان، مفهوم مسئولیت مدنی، مسئولیت مدنی در قرآن، انواع مسئولیت، مفهوم پزشک از منظر حقوق و قانون، مبانی مسئولیت مدنی، ر. حقان، هدف مسئولیت مدنی و سپس انواع مسئولیت صاحبان حرف پزشکی و وابسته نظریات ارائه شده درباره مبانی مسئولیت صاحبان حرف پزشکی و نهایتاً به شرایط حقوق مسئولیت قرار دادی صاحبان حرف پزشکی خواهیم پرداخت.

در فصل دوم به بیان: ماده یک از فصل اول قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳، شمول پزشکی، مسئولیت انتظامی پزشکان، مراجع ذیصلاح رسیدگی کننده به جرائم پزشک، ماهیت مسئولیت مدنی پزشک، ماهیت تعهد پزشک، ماهیت قرارداد معالجه، مبانی مسئولیت مدنی پزشک در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ و سپس ایرادات وارد بر قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵، مسئولیت پزشک در جریان اقدامات درمانی در قانون مجازات اسلامی، مبانی مسئولیت پزشک در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، بررسی ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مطابقت عمل پزشک با مقررات پزشکی و موازین فنی، اخذ برائت از بیمار قبل از معالجه، جایگاه رضایت آگاهانه در فقه، قلمرو رضایت، سایر موارد عدم نیاز به رضایت بیمار، رضایت در مراحل سه گانه درمان، تبصره ۱ ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی جدید و نهایتاً ولی بیمار، ماهیت دیه، ضرورت تبری پزشک از ضمان، قاعده ضمان، راه های تبری پزشک از ضمان، ماده ۴۹۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، اضطرار، شرایط

۱۴ □ مسئولیت مدنی و جزایی پزشکان در حقوق ایران

تحقق اضطراب شرعی، مسئولیت شخص مضطر، تأثیر زوال تقصیر در مسئولیت مدنی مبتنی بر تقصیر، ماده ۴۹۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، مباشرت و تسبیب پزشک در تلف یا نقض عضو، وجوه افتراق قانون مجازات اسلامی سابق و جدید خواهیم پرداخت.

www.ketab.ir